

Άδωνις

έναν τάφο
για τη
Νέα Υόρκη
Ποίηση [1949-2008]

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΑΠΟ ΤΑ ΑΡΑΒΙΚΑ
ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΣΙΓΟΥΡΟΥ

 ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΤΑΚΗ

ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΤΗΣ ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΡΙΑΣ*

Πρώτη γέννηση: Ο Άλι και ο Άλλος

Ο Άλι Άχμαντ Σαΐντ Έσμπερ γεννιέται την Πρωτοχρονιά του 1930 στο χωριό Κασαμπίν, στην περιοχή της Λαττάκειας και αρχαίας Λαοδικείας της Συρίας. Λίγα μόλις χιλιόμετρα από τη γενέτειρά του και δύο μόλις χρόνια πριν τη γέννησή του, ανακαλύπτεται το αρχαιότερο αλφάβητο του κόσμου. Πρόκειται για την περιοχή Ουγκαρίτ της Συρίας, πόλη-κράτος της αρχαίας Χαναάν, που οι Έλληνες ονόμαζαν Φοινίκη, χώρα του Κάδμου και της Ευρώπης.

Κληρονομιά από τον πατέρα του η καλλιέργεια της γης και η καλλιέργεια της γλώσσας. Μεγαλώνει απλά και φτωχικά, μακριά από τον πολιτισμό, κοντά στη φύση και στα ζώα, με το φως της φλόγας του καντηλιού. Στα δεκατρία του, παρουσιάζεται μπροστά στον πρόεδρο της δημοκρατίας της Συρίας, που επισκέπτεται το χωριό του, και του αφιερώνει ένα ποίημά του. Ο πρόεδρος, έκπληκτος, τον ρωτά τι θα μπορούσε να του προσφέρει ως ανταμοιβή και ο Άλι του ζητά να πάει στο σχολείο. Έτσι ξεκινά τη φοίτησή του στην Ταρτούς, όπου εγκαθίσταται και επισκέπτεται την οικογένειά του μόνο στις διακοπές. Γράφει, στέλνει τα ποιήματά του στην εφημερίδα της Λαττάκειας, αλλά χωρίς καμία ανταπόκριση. Όσπου μια μέρα, στα δεκαοχτώ του χρόνια, υιοθετεί ένα άλλο όνομα και μπαίνει στον μύθο: υπογράφει ως «Άδωνις», και στέλνει τα ποιήματά του ακόμα μία φορά. Η εφημερίδα του απαντά, τον καλεί, δημοσιεύει τα ποιήματά του.

Η εγκατάλειψη της παλιάς του ταυτότητας εγκαινιάζει μία καινούρια, που θα χωρέσει μέσα της Ανατολή και Δύση. Ο Άδωνις στο εξής θα είναι ο Άλλος. Κι αυτή την ετερότητα θα τη συναντά πλέον κανείς μέσα στα ποιήματά του, αλλά και στα λόγια του, όταν θ' αρχίσει να μιλά για κείνον και τους αναγνώστες του.

---

* Για το κείμενο, αντλήθηκε υλικό από το έργο: *Adonis, un poète dans le monde d'aujourd'hui*, Institut du monde Arabe, 2000.

*Ο αναγνώστης είναι ο άλλος, το πρόσωπο που προσπαθώ να προσεγγίσω.
Και αυτή η ετερότητα είναι συγχρόνως ένα μέρος του εαυτού μου.**

Πρόσωπο της μυθολογίας, σύμβολο της αναγέννησης, λόγος αντιζηλίας μεταξύ της θεάς του έρωτα, Αφροδίτης, και της θεάς του θανάτου, Περσεφόνης. Ο Άδωνις σκοτώνεται στη διάρκεια κυνηγιού από έναν κάπρο κι από το αίμα του φυτρώνουν για πρώτη φορά πάνω στη γη κόκκινα τριαντάφυλλα, ενώ από τα δάκρυα της Αφροδίτης φυτρώνουν ανεμώνες. Η Αφροδίτη παρακαλεί την Περσεφόνη να αφήσει τον Άδωνη να ανεβαίνει στη γη και η Περσεφόνη δέχεται. Έκτοτε, ο Άδωνις ζει ανάμεσα σε δύο κόσμους, μισό χρόνο στη γη και μισό χρόνο στον κάτω κόσμο. Είναι ο θεός που ξαναγεννιέται από το αίμα του και ενσαρκώνει τη βλάστηση ενάντια στον μαρασμό.

*Για μένα ήταν το μέσο να βγω από τον εαυτό μου. Το άλλο μου όνομα
είναι πιο ναρκισσιστικό. Ο Άδωνις είναι ο «άλλος».*

*Μία μέρα διάβασα τον μύθο του Άδωνη. Λίγο καιρό αργότερα,
ενώ περπατούσα δίπλα σε ένα ποτάμι –το οποίο ονομάζεται Άδωνις–
κι έβλεπα τα νερά του, που όταν βρέχει παίρνουν κόκκινο χρώμα,
σκέφτηκα: Να! Είσαι σαν τον Άδωνη και οι εκδότες σαν τον κάπρο
που θέλει να σε σκοτώσει. Τότε έστειλα τα ποιήματά μου στους εκδότες
με το όνομα αυτό και τα δέχθηκαν αμέσως. Με κάλεσαν μάλιστα
να πάω να με γνωρίσουν. Όταν με είδαν έτσι μικρό, φτωχό
και κακοντυμένο, δεν πίστευαν ότι ο Άδωνις ήμουν εγώ.*

Στη Βουλγάτα, τη λατινική μετάφραση της Αγίας Γραφής, ο Άδωνις της αρχαιοελληνικής λατρείας ταυτίζεται με τη βαβυλωνιακή θεότητα Ταμμούζ, ενώ στην αιγυπτιακή μυθολογία ταυτίζεται με τον Όσιρι και στη χανανιτική λατρεία με τον Βάαλ. Στην ειδωλολατρική και στη μετέπειτα εβραϊκή παράδοση, το όνομα Αδωνάι είναι μία από τις προσφωνήσεις του Θεού. Ο ποιητής θα αντλήσει συχνά υλικό από τους μύθους των θεών της αναγέννησης αλλά και από τον αντίστοιχο συμβολισμό θανάτου και ανάστασης του Εσταυρωμένου. Κυρίαρχο ωστό-

---

* Σε πλάγια γραφή παρατίθενται λόγια του Άδωνη από συνεντεύξεις και ομιλίες του, καθώς και τίτλοι έργων και ποιημάτων του.

σο σύμβολό του, όπως και της αστείρευτης δημιουργίας που προκύπτει μέσα από τις αντιφάσεις, είναι εκείνο του μυθικού πουλιού Φοίνικα. Καταστρέφω για να χτίσω, απελπίζομαι για να ελπίσω, πεθαίνω για να ξαναγεννηθώ.

Δεύτερη γέννηση: Ο Ποιητής

Ολοκληρώνοντας τη δευτεροβάθμια εκπαίδευσή του, ο Άδωνις φεύγει για τη Δαμασκό όπου σπουδάζει αραβική φιλολογία και φιλοσοφία. Στη διάρκεια των σπουδών του, γνωρίζει τη σύντροφο της ζωής του και κριτικό λογοτεχνίας, Χάλιντα Σαΐντ. Στη Δαμασκό, ανακαλύπτει την ποίηση του Μποντλαίρ, του Ρίλκε, του Νοβάλις, καθώς και τους Γάλλους υπερρεαλιστές. Το 1954, δημοσιεύεται το πρώτο του έργο, με τίτλο *Είπε η γη*. Υπηρετεί τη στρατιωτική του θητεία στο Χαλέπι και ενστερνίζεται τις ιδέες του εθνικού κόμματος της Συρίας, που υποστηρίζει τη δημοκρατία και τον διαχωρισμό κράτους-θρησκείας, αντιτίθεται στον εθνικισμό, τον κομμουνισμό και τον ισλαμισμό και οραματίζεται την ενοποίηση Συρίας, Λιβάνου, Παλαιστίνης και Ιράκ. Οι ιδεολογικές πεποιθήσεις του Άδωνη του στοιχίζουν ένα χρόνο φυλάκισης.

Αφήνει οριστικά τη Συρία και επιστρέφει στη Βηρυτό το 1957. Γνωρίζεται με τον Γιούσεφ αλ Χαλ, σημαντικό Λιβανέζο ποιητή και διανοούμενο, και ιδρύουν μαζί την ποιητική λέσχη «Σιρ» (Ποίηση), καθώς και το ομώνυμο τριμηνιαίο περιοδικό που βασίζεται σε τρεις άξονες: απελευθέρωση από τον ζυγό της παράδοσης, επανεκτίμηση της αραβικής ποίησης, άνοιγμα στην ξένη ποίηση και λογοτεχνία. Στο περιοδικό δημοσιεύονται ποιήματα σύγχρονων αραβόφωνων ποιητών όπως οι Ναζίκ αλ Μαλάικα, Μπαντρ Σάκερ αλ Σαγιαμπ και Σάαντι Γιούσεφ, και παρουσιάζονται μεταφράσεις ποιητών όπως οι Έζρα Πάουντ, Τ.Σ. Έλιοτ, Σεν Τζον Περς, Ύβ Μπονφουά, Οκτάβιο Παζ, Ε.Ε. Κάμμινγκς, Ρενέ Σαρ και Πολ Κλοντέλ. Η πορεία του περιοδικού και της λέσχης Σιρ θα συνεχιστεί μέχρι το 1964.

Το 1957, εκδίδει την πρώτη του ποιητική συλλογή, *Πρώτα ποιήματα*, και ένα χρόνο αργότερα τη δεύτερη συλλογή του, *Φύλλα στον άνεμο*.

Την ίδια χρονιά, το 1958, έρχεται στον κόσμο η πρώτη του κόρη, Αρουάντ.

Τρίτη γέννηση: Έξοδος από τον εαυτό

Το 1960, ο Άδωνις προσκαλείται με υποτροφία από τη γαλλική κυβέρνηση για έναν χρόνο στο Παρίσι. Είναι η πρώτη φορά που επισκέπτεται τη Δύση. Μεταξύ άλλων, έρχεται σε επαφή με τους Ζακ Πρεβέρ, Λουί Αραγκόν και Ανρί Μισό. Στο Παρίσι γράφεται το μεγαλύτερο μέρος της συλλογής *Άσματα του Μιχιάρ του Δαμασκηνού*, που εκδίδει επιστρέφοντας στον Λίβανο, το 1961. Ο ετερώνυμος Μιχιάρ είναι η πρώτη μάσκα μέσα από τις διαδοχικές μεταμορφώσεις του Άδωνη, μορφή χωρίς προγόνους και δίχως ρίζες. Ο πλάνητας Μιχιάρ γράφει τη νέα γλώσσα, μία νέα καινή διαθήκη που μέσα της δεν έχει ούτε Θεό ούτε Σατανά, αλλά τον πρώτο Νόε που θα διώξει το περιστέρι και θα του ζητήσει να μη γυρίσει πίσω.

Λίγο πριν επιστρέψει στη Βηρυτό, η αναγνώρισή του έχει ως αφετηρία της τη Ρώμη, όπου συμμετέχει στο διεθνές συνέδριο ποίησης που οργανώνουν τα περιοδικά «Preuves» και «Encounter».

Το 1962, αποκτά τη λιβανέζικη υπηκοότητα.

Μεταξύ 1964 και 1968, εκδίδει σε τρεις τόμους το έργο *Ποίηση και Έρημος*, ανθολογία και μελέτες πάνω στην αραβική ποίηση, ενώ το 1965 και το 1968, εκδίδονται επίσης οι δύο επόμενες συλλογές του, *Βιβλίο των μεταμορφώσεων και της αποδημίας στις μέρας και της νύχτας τα εδάφη και Το θέατρο και οι καθρέφτες*.

Ένα δεύτερο περιοδικό γεννιέται με τον τίτλο («Μαουάκιφ») (Θέσεις), που για μία τριακονταετία θα παραμείνει τόπος ελευθερίας λόγου και ανεξαρτησίας, παρόλο που υπόκειται σε έντονη λογοκρισία από άλλες αραβικές χώρες.

Το 1971, γεννιέται η δεύτερη κόρη του, Νινάρ. Την ίδια χρονιά ο Άδωνις προσκαλείται στις ΗΠΑ για να παραλάβει το βραβείο «Syria-LebanonAward» από το Διεθνές Ποιητικό Φόρουμ του Πίτσμπουργκ. Ο Άδωνις ξανασυναντά τον Υβ Μπονφουά. Κάποια χρόνια αργότερα πρόκειται να τον μεταφράσει ο ίδιος στην αραβική γλώσσα. Γυρίζοντας στη Βηρυτό, γράφει το ποίημα *Ένας τάφος για τη Νέα Υόρκη*. Κύρια πηγή έμπνευσης και αναφοράς, ο Ουόλτ Ουίτμαν.

Η Νέα Υόρκη είναι για μένα μαζί κόλαση και παράδεισος.

Όταν διαβάζω αυτό το ποίημα τρομάζω

λέει ο Άδωνις, και πράγματι, το πρώτο του ταξίδι στις ΗΠΑ τον προκαλεί να γράψει ένα ποίημα αιχμηρότατο, για έναν τόπο όπου καταγράφεται ο επίλογος της σημαντικότερης σύγκρουσης Ανατολής και Δύσης, μέσα από τον πόλεμο του Βιετνάμ.

Το ποίημα θα συμπεριληφθεί σε νέα έκδοση της συλλογής *Μια εποχή ανάμεσα σε στάχτες και ρόδα*, που για πρώτη φορά εκδίδεται το 1971. Στην ίδια έκδοση περιλαμβάνεται και το εξαιρετικό ποίημά του *Αυτό είναι το όνομά μου*, όπου σουφισμός και σουρεαλισμός συναντιούνται, και όπου η επιρροή του Νίτσε και του έργου του –εγώ δεν είμαι άνθρωπος, εγώ είμαι δυναμίτης*– τον ωθεί να δώσει για άλλη μια φορά στον εαυτό του ένα καινούριο όνομα.

Νάρκη του πολιτισμού – Αυτό είναι το όνομά μου

Το 1971 και το 1972, εκδίδονται επίσης τα δοκίμια *Εισαγωγή στην αραβική ποίηση* και *Οι καιροί της ποίησης*.

Μεταξύ 1971 και 1985, διδάσκει στο πανεπιστήμιο του Λιβάνου. Το 1973, ολοκληρώνει τη διδακτορική του διατριβή στη φιλοσοφία, με την έκδοση του δοκιμίου του *Σταθερό και ασταθές*. Το 1977 εκδίδει τη συλλογή *Ενικός σε μορφή πληθυντικού*, που θα επανεκδοθεί το 1996 με τον τίτλο *Ενικοί*, που ανταποκρίνεται με μεγαλύτερη ευστοχία στην ιδέα του Άδωνη περί της ανθρωπίνης υπόστασης, ως ενός ωκεανού από πολλαπλότητες. Το έργο του υπερβαίνει τον ποιητικό λόγο, επιχειρεί να ενώσει την ουσία του ανθρώπου με εκείνη του σύμπαντος, διαγράφοντας την έννοια του Ενός και μοναδικού. Το πολυσέλιδο ποίημα *Σώμα* της εν λόγω συλλογής αποκαλύπτεται ως πρότυπο απόλυτης ενσάρκωσης των λέξεων μέσα στην ερωτική πράξη. Το αρσενικό και το θηλυκό, άλλοτε ως οντότητες διαχωρισμένες, άλλοτε ως μία ενιαία υπόσταση, γίνονται τόπος πραγμάτωσης της ανθρωπίνης ύπαρξης μέσα από μία μεταφυσική διάσταση που υπερβαίνει τα όρια αισθητού και αντιληπτού. Τα πρόσωπα συγχέονται μέσα από την εναλλαγή τους σε αριθμό και γένος, η γυναικεία θηλυκότητα εναλλάσσεται με τη θηλυκότητα της γης, ο έρωτας σμίγει με τον θάνατο σε ένα αδιάκοπο παιχνίδι σύνθεσης και αποσύνθεσης. Το σώμα, γενικά, αποτελεί εξαιρετικά σημαντικό στοιχείο στην ποίηση του Άδωνη, όπως και το χρώμα. Η

---

* Φράση του Νίτσε από το βιβλίο του *Ίδε ο άνθρωπος*.

πνευματικότητα της ύλης τον απασχολεί σε όλη την πορεία του και η λέξη ως σώμα έρχεται πολλές φορές να αντιτεθεί στην υπεροχή της διάνοιας μέσα στη δυτική και την αραβική παράδοση.

Η δεκαετία 1970-1980 είναι επιπλέον μία περίοδος αφιερωμένη στη μετάφραση γαλλικών έργων, όπως εκείνο του Σεν Τζον Περς, στην αραβική γλώσσα. Μέσα σ' αυτά τα χρόνια επισκέπτεται επίσης την Ελλάδα και γνωρίζει τον ποιητή Γιάννη Ρίτσο. Στα τέλη της δεκαετίας, προσκαλείται από το πανεπιστήμιο της Σορβόνης για να διδάξει ως αναπληρωτής καθηγητής. Φεύγει ξανά για το Παρίσι, όπου μένει ένα χρόνο. Οι μεταφράσεις των έργων του στα γαλλικά ολοένα και πληθαίνουν, με κύρια μεταφράστριά του την Anne Wade Minkowski.

Το 1979, μετά από ένα ταξίδι του στο Μαρόκο, ξεκινά μια σειρά ποιημάτων αφιερωμένων σε πόλεις, μ' ένα ποίημα για το Μαρακές και τη Φεζ.

Μέσα στην ίδια δεκαετία, εκδίδεται επίσης το δοκίμιο *Προοίμιο για τα τέλη του αιώνα* (1980) και *Το βιβλίο των πέντε ποιημάτων*, όπου περιλαμβάνονται οι *Αναλογίες και οι αρχές* (1980).

Επιστρέφει στη Βηρυτό. Το Ισραήλ εισβάλλει στον Λίβανο, αλλά εκείνος αρνείται να εγκαταλείψει την πόλη και βρίσκει καταφύγιο σε σπίτια φίλων. Απομονωμένος, γράφει τα ποιήματα που θα συνθέσουν *Το βιβλίο της πολιορκίας* και μεταφράζει τον Υβ Μπονφουά. *Το φως του κεριού*, κείμενο που περιλαμβάνεται στο *Βιβλίο της πολιορκίας*, αποτελεί ένα εγκώμιο στη φλόγα και τη σκιά. Ο ποιητής γυρίζει την πλάτη στο φως του κόσμου και στρέφεται σ' ένα άλλο φως, πηγή κρυμμένη του φωτός και του σκότους. Το σκοτάδι, ως πιο φυσική και πιο μόνιμη κατάσταση από το φως, συντροφεύει τον Άδωνη κυριολεκτικά και μεταφορικά, σε όλη τη διάρκεια ενός ποιήματος-δοκιμίου, που διαπνέεται από τον έντονο προβληματισμό του ποιητή πάνω στην πορεία του ανθρώπινου πολιτισμού.

Πρόσωπα αγαπημένα χάνονται, πολλοί φίλοι του σκοτώνονται, κι όταν έρχεται το 1982, η χρονιά της μεγάλης σφαγής στους παλαιστινιακούς καταυλισμούς Σάμπρα και Σατίλα, ο Άδωνις αποφασίζει να φύγει πάλι για το Παρίσι. Διατηρεί ένα σπίτι στη Βηρυτό, που επισκέπτεται συχνά, αλλά δεν θα γυρίσει να μείνει εκεί ποτέ ξανά.

Ο Γάλλος ποιητής Eugène Guillevic, γράφει το 1983 σ' ένα προοίμιό του για τον Άδωνη: «Αν ήμουν Θεός θα σ' έβαζα στα δεξιά μου, θα σου έδινα εξουσία και θα σε κοίταζα να γεννιέσαι και να κυβερνάς».

Το 1985, ο Άδωνις προσκαλείται για ένα εξάμηνο στις ΗΠΑ, να διδάξει στο πανεπιστήμιο της Τζορτζτάουν. Την ίδια χρονιά εκδίδεται το δοκίμιό του *Η αραβική ποιητική*. Τον επόμενο χρόνο βρίσκεται στη Νέα Υόρκη, ως επίσημος προσκεκλημένος του Pen Club.

Τα έργα του αρχίζουν να μεταφράζονται σε διάφορες χώρες και χάρη στις μεταφράσεις ο Άδωνις ταξιδεύει πολύ. Πάντοτε με την πίπα του στο χέρι, ο ποιητής-οραματιστής συνδιαλέγεται με τόπους και εποχές δίχως ταυτότητα, ως ένας πολίτης του κόσμου.

Το 1987 εκδίδεται η *Λαχτάρα που διατρέχει τους χάρτες της ύλης*, ένα ποίημα για το Παρίσι, που συγκαταλέγεται σ' εκείνα των πόλεων. Ένα χρόνο μετά, ο *Πανηγυρικός των φανερών αφανών πραγμάτων*, όπου περιλαμβάνονται ποιήματα που ενίοτε παίρνουν τη μορφή αφορισμών για τον Άμπου Ταμάμ και τον αλ Μάαρι, δύο Άραβες ποιητές που τον επηρέασαν βαθύτατα. Το 1988 μεταφράζει ποίηση του αλ Μάαρι στα γαλλικά.

Το 1989 οργανώνει μία γαλλο-αραβική ποιητική συνάντηση στην Υεμένη και γράφει για την πόλη το ποίημα *Αίκνο*, που ακολουθεί τη διαδρομή των ποιημάτων του για τις πόλεις. Την ίδια χρονιά εκδίδεται το δοκίμιο *Ο λόγος των αρχών*.

Το 1990 ξεκινά μια δεκαετία μεταφράσεων, μετακινήσεων και εκδόσεων.

Μεταξύ 1989 και 1995, ταξιδεύει κάθε εβδομάδα στη Γενεύη, όπου διδάσκει ως αναπληρωτής καθηγητής στο πανεπιστήμιο.

Το 1992, ταξιδεύει στην Ιορδανία. Άλλη μια πόλη προστίθεται στις πόλεις του όταν γράφει το ποίημα *Το χέρι της πέτρας σχεδιάζει τον τόπο*, για την πόλη Πέτρα. Την ίδια χρονιά εκδίδεται το δοκίμιο *Σουφισμός και σουρεαλισμός* και ένα χρόνο αργότερα τα δοκίμια *Το κείμενο του Κορανίου και οι ορίζοντες της γραφής και Ιδού εσύ, χρόνε*.

Το 1993, συμμετέχει σε μία ποιητική συνάντηση επιδοτούμενη από την Ουνέσκο, στη Γρανάδα, λόγος για τον οποίο δύο χρόνια αργότερα αποβάλλεται από την Ένωση Αράβων Συγγραφέων, εξαιτίας των επαφών του με τους Ισραηλινούς λογοτέχνες. Το ποίημα του *12 φανάρια για τη Γρανάδα* συνεχίζει την πορεία των ποιημάτων του για τις πόλεις. Το 1993 επίσης, εκδίδεται το δοκίμιο *Η προσευχή και το σπαθί* και το 1994, στην Καζαμπλάνκα, η ποιητική συλλογή *Δεύτερο αλφάβητο*.

*Ο ποιητής πρέπει να είναι επαναστάτης στην τέχνη του,
η ίδια η ποίησή του πρέπει να είναι η επανάσταση και όχι το μέσο.*

*Η ποίηση είναι αντι-ιδεολογική, υπηρετεί μόνο την ποίηση.
Η ποίηση δεν είναι για την ποίηση αλλά για τη ζωή,
δεν υπερασπίζομαι λαούς αλλά τον άνθρωπο.*

Το 1995, εκδίδεται στη Βηρυτό και στο Λονδίνο ο πρώτος τόμος ενός από τα σημαντικότερα έργα του, που αποτελεί καρπό πολυετούς εργασίας και απόσταγμα όλης του της ποίησης: *Το Βιβλίο*. Οι δύο επόμενοι τόμοι θα ακολουθήσουν το 1998 και το 2002. Πρόκειται για ένα μεγάλο ταξίδι στην αραβική ιστορία, με κεντρική μορφή τον αλ Μουτανάμπι, ποιητή που επηρέασε καταλυτικά τον Άδωνη, τον ώθησε να απελευθερωθεί από την κλασική παράδοση και να δημιουργήσει τη δική του γλώσσα.

Μεταξύ 1996 και 1997, διδάσκει στο πανεπιστήμιο Πρίνστον. Το 1998, επιστρέφει στη Γρανάδα οργανώνοντας ένα συνέδριο για αραβόφωνους ποιητές, μαζί τον Μαροκινό συγγραφέα και καθηγητή στο Πρίνστον, Αμπντουλλάχ Χαμούντι.

Μεταφράζει το έργο του Χαλίλ Γκιμπράν («αλ Μαουάκεμπ») (Η λιτανεία) από τα αραβικά στα γαλλικά.

Ανάμεσα στο 1998 και το 1999, διδάσκει στο Ινστιτούτο Βισενσαφκκόλεγκ, στο Βερολίνο, και το 1998 εκδίδεται η συλλογή *Εργογραφία ανέμων*.

Το 2002 και το 2006, εκδίδονται τα δοκίμια *Η μουσική της γαλάζιας φάλαινας* και *Ο μαύρος ωκεανός*. Και ένα χρόνο αργότερα εκδίδεται το *Συζητήσεις με τον πατέρα μου, Άδωνη*, από τον ποιητή και την κόρη του, Νινάρ Έσμπερ.

Ο Άδωνις μένει πλέον μόνιμα στο Παρίσι. Ταξιδεύει συχνά και πηγαίνει τουλάχιστον μία φορά τον χρόνο στη Συρία για να δει τη μητέρα του. Το 2002, εκδίδεται η μετάφραση των *Μεταμορφώσεων* του Οβιδίου από τον Άδωνη, στα αραβικά. Την ίδια χρονιά, ο ποιητής αρχίζει να αφοσιώνεται σε μια καινούρια τέχνη. Δημιουργεί εικόνες με κολάζ και αυθεντικές καλλιγραφίες με κλασική αραβική ποίηση από διάφορες εποχές και πολιτισμούς.

*Η διαφορά ανάμεσα σε ένα ποίημα και μια εικαστική δημιουργία
είναι απλά η διαφορά του υλικού που χρησιμοποιήθηκε.*

Το 2003 εκδίδεται η συλλογή *Αρχές του σώματος, τέλη της θάλασσας*. Ακολουθούν το 2003 η συλλογή *Προφητεία εσύ η τυφλή*, το 2007 η συλλογή

*Η Ιστορία κομματιάζεται μέσα στο σώμα μιας γυναίκας, ενώ το 2008 εκδίδονται οι συλλογές *Ησύχασε Άμλετ*, *ανάσανε την τρέλα της Οφηλίας* και *Βιβλιοπώλης που πουλά βιβλία για άστρα*, και το 2010 το *Κοντσέρτο για την Ιερουσαλήμ*.*

Το 2010, ταξιδεύει στη Συρία και βλέπει για τελευταία φορά τη μητέρα του, που θα φύγει από τη ζωή τρία χρόνια αργότερα, σε ηλικία 107 ετών.

Το 2012, οργανώνεται προς τιμήν του μία μεγάλη έκθεση των εικαστικών του έργων παράλληλα με μια σειρά λογοτεχνικών εκδηλώσεων, στην γκαλερί και το βιβλιοπωλείο *The Mosaic Rooms*, στο Λονδίνο. Στόχος αυτής της νέας μορφής που παίρνει η τέχνη του είναι να γίνει παγκόσμια, κι επιθυμία του να σπάσει τους κανόνες της γλώσσας και να βρει έναν τρόπο άμεσης επικοινωνίας με όλους, μέσω της εικαστικής έκφρασης. Οι λέξεις του μεταμορφώνονται σε σύμβολα που θα μπορούσαν να ανήκουν πλέον σε κάθε γλώσσα. Θησαυρός και σκουπίδι: άλλη μια μεταμόρφωση μέσα στα χέρια ενός δημιουργού που θεωρεί οποιοδήποτε ευτελές υλικό εξίσου πολύτιμο όπως και κάθε πράγμα, μέσα σ' έναν αέναο κύκλο μεταμορφώσεων και δημιουργίας.

Εκθέσεις των έργων του ακολουθούν μέσα στα επόμενα χρόνια στο Παρίσι, το Βερολίνο, την Ιορδανία, τη Συρία και το Άμπου Ντάμπι.

Το 2015, εκδίδεται το βιβλίο *Βία και Ισλάμ*, συζητήσεις του ποιητή με τη μεταφράστριά του και ψυχανάλυτριά, Χουρία Αμπντελουάχεντ. Το Ντάες θα σημαίνει το τέλος του Ισλάμ, δηλώνει μέσα στο βιβλίο ο Άδωνις και υποστηρίζει την απελευθέρωση της γυναίκας από τον θρησκευτικό νόμο μέσα από μία ριζική ρήξη.

Για τον Άδωνι, κάθε θρησκεία είναι εναντίον της ποίησης. Κυρίως οι μονοθεϊστικές θρησκείες, που ισχυρίζονται ότι κατέχουν τον λόγο της αλήθειας, εξορίζοντας την ποίηση και τη γνώση. Ενώ η ποίηση ήταν ανέκαθεν το κλειδί της αλήθειας.

Γλώσσα

*Μέσα σε κάθε σπουδαίο αραβικό ποίημα,
υπάρχει ένα άλλο ποίημα που είναι η ίδια η γλώσσα.*

Ο Άδωνις είναι άριστος γνώστης της αραβικής, από τη γλώσσα της προ-ισλαμικής ποίησης, την κλασική γλώσσα του Κορανίου, μέχρι τη σύγχρονη

γλώσσα. Μελέτησε εις βάθος τους προ-ισλαμικούς, τους μυστικιστές, αλλά και τους υπερρεαλιστές, και επηρεάστηκε σημαντικά από το έργο σπουδαίων Αράβων ποιητών όπως ο αλ Μουτανάμπι και ο αλ Μάαρι.

Η προ-ισλαμική ποίηση μπορούσε, σύμφωνα με τον Άδωνη, να μιλήσει για τα πάντα, ήταν πιο απελευθερωμένη και πιο σπουδαία από κάθε άλλη ποίηση.

Η γραφή του είναι υπαινικτική, αινιγματική, με το πέρασμα των χρόνων τα ποιήματά του γίνονται πεζόμορφα, μακρόσυρτα. Η γλώσσα του απηχεί την παράδοση μαζί με τη σύγχρονη φωνή, ενώ σύντομα εγκαταλείπει τον κλασικό για τον ελεύθερο στίχο. Ο λόγος του συχνά είναι παραληρηματικός και χειμαρρώδης, ενώ πολλές φορές απουσιάζει σχεδόν τελείως η στίξη και η παύση, αλλά διαπνέεται πάντοτε από μια εσωτερική, οργανική ενότητα. Όλα τα κείμενά του μοιάζουν σαν μια αρχή δίχως τέλος, χωρίς ρίζες ούτε προκαθορισμένη μοίρα. Ξανά και ξανά επιστροφή στο μηδέν, στην αρχή των πάντων.

Η ποίηση είναι πράξη χωρίς αρχή και τέλος.

Είναι υπόσχεση μιας αιώνιας αρχής.

Η μορφή των ποιημάτων του ακολουθεί πιστά την αντίφαση της καταστροφής και της δημιουργίας. Χτίζει και γκρεμίζει, δομεί και αποδομεί ακαταπαύστως, και οι στίχοι μοιάζουν πράγματι, μορφολογικά και εννοιολογικά, να χτίζονται και να γκρεμίζονται σαν ένα διαρκώς υπό ανέγερση οικοδόμημα. Άλλωστε, σύμφωνα με τον Άδωνη, τέτοια είναι η παντοδυναμία της ποίησης.

*Το να είμαι ποιητής σημαίνει ότι έχω ήδη γράψει,
μα στην πραγματικότητα, δεν έχω γράψει τίποτα.*

Όλα είναι μεταφορά. Κάθε πραγματικότητα είναι σχετική κι η φαντασία είναι εκείνη που συνδέει τα πράγματα για να τα ενώσει και να τα χωρίσει. Οι λέξεις του αλλάζουν συνεχώς, αποκαλύπτουν συνεχώς καινούριες λέξεις, επιστρέφουν σαν οιωνοί, επαναλαμβάνονται με διαφορετικές σημασίες. Μοιάζουν σαν λέξεις που αιωρούνται, γραμμένες όχι πάνω στο χαρτί αλλά κάπου αλλού, στους αιθέρες ή στην άβυσσο. Η έκφρασή του είναι πολύπλοκη, πολλές φορές σκοτεινή και ερμητική, πηγάζει συγχρόνως από τη φιλοσοφία, τη μεταφυσική και τον μυστικισμό.

Ο χώρος και ο χρόνος αποκτούν πολύ συχνά άλλες έννοιες, συγκεκριμένες, αόριστες, πολυσήμαντες. Η άρνηση και η ερώτηση βρίσκονται σχεδόν πάντοτε στη θέση της βεβαιότητας και της απάντησης. Ο κόσμος των αντιθέτων και των αντιφάσεων είναι ο κόσμος του. Το αδύνατο είναι δυνατό, το αόρατο είναι ορατό, το φανταστικό είναι πραγματικό, το σκοτεινό είναι φωτεινό, το άνευ νοήματος αποκτά σημασία. Ο λόγος και η σιωπή γίνονται ένα, θάνατος και ζωή το ίδιο. Γίνεται παρατηρητής και μαζί αντικείμενο της παρατήρησής του.

Ο Άδωνις στρέφεται στο παρελθόν χωρίς να καθλώνεται, κοιτάζει κατάματα των τεράτων τα πρόσωπα χωρίς να απολιθώνεται. Ονομάζει μέλλον το παρόν και είναι παντού παρών, τόσο στο χθες, όσο στο σήμερα και στο αύριο.

*Έρχομαι από το μέλλον. Κατευθύνομαι προς το μακρινό
κι εκείνο ξεμακραίνει. Έτσι δεν φτάνω ποτέ. Μα ακτινοβολώ.*

Υμνεί την παιδικότητα, δεν παύει να συνομιλεί με το παιδί που ήταν, που εξακολουθεί να είναι. Τα τέσσερα στοιχεία της φύσης, φωτιά, αέρας, νερό και γη, κατοικούν τη γραφή του, μα τα ποιήματά του με πάθος θα προσφέρουν καταφύγιο πρώτα απ' όλα στη σκόνη. Τα έμφυχα και τα άψυχα μιλούν λόγια ίσης αξίας, τα πρόσωπα γίνονται πράγματα και τα πράγματα ζωντανεύουν. Η έρημος –η άλλη όψη της θάλασσας, κατά τον ποιητή–, η θάλασσα και η πόλη γίνονται άλλοτε τόποι του οικείου, της επαφής και του απέραντου κι άλλοτε τόποι αποξένωσης, λαβυρινθώδεις και ασφυκτικοί.

Ο Άδωνις αναζητά την αλήθεια στο περιθώριο, ούτε στο υποκείμενο ούτε στο αντικείμενο, αλλά στη σχέση μεταξύ των δύο. Υποστηρίζει την αλήθεια της ποίησης έναντι κάθε μορφής αλήθειας και γνώσης. Βλέπει τον ποιητή σαν έναν αγγελιαφόρο, υπεύθυνο να μεταφέρει το μήνυμα αλλά ανίκανο να το πράξει. Ένα πουλί, που φέρνει στον κόσμο την είδηση και χάνεται.

Στην ποίησή του συναντάμε πολλές αναφορές σε ιερά κείμενα και ειδικά στο Κοράνι, ο Άδωνις ωστόσο βρίσκεται κοντά στο ιερό αλλά μακριά από το θείκό. Αρνείται τις θρησκείες, αρνείται κάθε μεσιτεία ανάμεσα στον άνθρωπο και το σύμπαν.

Πολλές είναι όμως και οι αναφορές στη γλώσσα και στο αλφάβητο, στίχοι που αποκαλύπτουν τη βαθιά αγάπη του για την αραβική γλώσσα, μαζί και την πίκρα του, μαζί και τον θυμό του.

Πολύ συχνή είναι επίσης η χρήση των ματιών, των βλεφάρων και κυρίως των βλεφαρίδων – λέξεις που απαντούν σχεδόν σε όλους τους Άραβες ποιητές. Όπως και η χρήση του φοίνικα, προσφιλής σε όλους τους Άραβες λογοτέχνες. Υπάρχει μία σύνδεση ανάμεσα στις βλεφαρίδες και τα κλαδιά του φοίνικα, ιστορία ειπωμένη κάποτε από έναν Ιρακινό ποιητή, που έλεγε ότι οι βλεφαρίδες ή αλλιώς τα ματόκλαδα, είναι στα μάτια ό,τι και τα κλαδιά στον φοίνικα.

Η πατρίδα και η ιστορία έχουν έναν βαρυσήμαντο ρόλο μέσα στην ποίησή του.

Η μελαγχολία είναι το βάρος της ιστορίας και ο ποιητής φέρει το πένθος της. Η παιδική ηλικία, η δική του και του έθνους του, είναι διαποτισμένη από την προδοσία των ονείρων, τη μνήμη του παρελθόντος της βίας και της καταπίεσης, της εξορίας, του πολέμου και του φόνου.

Με ταυτότητα κατακερματισμένη και σώμα διαμελισμένο, ο Άδωνις νιώθει πως για να ανήκει πραγματικά στην πατρίδα σου χρειάζεται πρώτα να έρθεις σε ρήξη με αυτήν, κι έτσι δημιουργεί έναν τρίτο κόσμο, από το σμίξιμο της Δύσης με την Ανατολή.

Όμως, αληθινή πατρίδα εντέλει είναι η γλώσσα.

Η ποίηση και ο λόγος είναι η πατρίδα μου.

Αληθινή πατρίδα εντέλει είναι ο ορίζοντας. Ένα σύνορο που, αν το φτάσεις, τότε σου ανοίγονται όλα τα μέρη του κόσμου.

Γίνεται αυστηρός απέναντι στην παράδοση, χωρίς να την απαρηνηθεί, μα αντιτίθεται στη στράτευση, στη μίμηση ξένων φωνών, στην παρουσία του «αρραβικού εαυτού» μέσα στην ποίηση.

Χρέος μου να θυμώνω τους ανθρώπους.

Για τον Άδωνη, ελευθερία σημαίνει ανατροπή κάθε ιεραρχίας ενάντια σε κάθε θεσμό ανεξαιρέτως, θητική, δόγμα, θρησκεία, πολιτική. Εμπιστεύεται τον άνθρωπο, εμπιστεύεται τη διαρκή ανανέωση του ανθρώπου παρά την επανάληψη των πληγών, αφήνεται με εμπιστοσύνη στα χέρια της μεταμόρφωσης εντός, της ψυχής, και εκτός, της φύσης.

Ποιητής-οραματιστής, ποιητής-δαίμονας, ποιητής-μάγος.

Η παρούσα ανθολογία, αποτελεί επιλογή ποιημάτων του Άδωνη από το 1957 (και τη συλλογή του *Πρώτα ποιήματα*) μέχρι το 2008 (και τη συλλογή του *Βιβλιοπώλης που πουλά βιβλία για άστρα*). Το δείγμα είναι πολύ μικρό, μπροστά στην τεράστια εργογραφία του ποιητή, ωστόσο αντιπροσωπευτικό μιας μακράς περιόδου κατά την οποία η γραφή του Άδωνη αλλάζει, εξελίσσεται, βαθαίνει και πλουταίνει.

Μια μετάφραση δεν τελειώνει ποτέ. Κι έτσι, καθώς ο μεταφραστής βαδίζει προς την «ολοκλήρωση», πάντοτε υπάρχει ανάμεσα στο πρωτότυπο και το μεταφρασμένο κείμενο μια αμφιβολία, μια άλλη επιλογή, ένα ανεξάντλητο σχεδόν σύνολο νέων πιθανοτήτων, όπου ποτέ ο δρόμος δεν είναι μονόδρομος κι η αναζήτηση της ψυχής του άλλου είναι μια διαρκής πλάνη: ποτέ δεν μπορούμε να φτάσουμε εκεί απ' όπου όλα ξεκίνησαν, η αφετηρία αυτή ανήκει αποκλειστικά σε έναν και ποτέ σε περισσότερους από έναν. Πόσω μάλλον αν αναφερόμαστε στην ποίηση του Άδωνη, εκεί όπου οι λέξεις είναι παράθυρα ανοιχτά, όπου μπαίνοβγαίνουν, πεισματικά ανερμήνευτοι, οι άνεμοι όλων των εποχών, συνομιλώντας με το χτες, το σήμερα και το αύριο της παγκόσμιας ποιητικής δημιουργίας.

Αγγελική Σιγούρου

Πρώτα ποιήματα

(1949-1957)

ΜΥΣΤΙΚΑ

Ο θάνατος μας κρατά στην αγκαλιά του
αστόχαστος, απέριττος
Μας κουβαλά σαν ένα μυστικό από τα μυστικά του
κι από πολλούς μας κάνει έναν.

ΣΚΟΤΕΙΝΕΣ ΑΠΟΣΤΑΣΕΙΣ

Κάθε φορά που το χέρι μου μαζεύει τα πράγματά της
και γέρνει σαν το στάχυ
και σαν ορίζοντας δυσδιάκριτος,
ένα φως με διαπερνά με βήμα μεταξένιο
πάνω σε μονοπάτι σπαρμένο αγκάθια, κι η σιωπή με φωνάζει.
Εγώ έχω σπίτι στον ήλιο αντίκρυ
σαν λουλούδι γερασμένο, σαν ράμφος χελιδονιού.

ΤΟ ΠΑΝΩΦΟΡΙ¹

Στο σπίτι μας είναι ένα πανωφόρι
κομμένο και ραμμένο απ' του πατέρα τη ζωή
με κόπο.

Μου λέει – ήσουν πάνω στο χαλί του
σαν κλαδί γυμνό
Ήσουν στη συνείδησή του
του αύριο το αύριο.

Στο σπίτι μας είναι ένα πανωφόρι
πεταμένο, καταχωνιασμένο.
Με δένει με το ταβάνι
με τη λάσπη με την πέτρα.
Βλέπω μέσ' απ' τις τρύπες του
την αγκαλιά του
την καρδιά του κι έναν καημό μέσα της να κουρνιαάζει.

Με φυλάει, με τυλίγει, στρώνει τον δρόμο μου με προσευχές
Μου παραδίδει μια φλογέρα, ένα δάσος κι ένα τραγούδι.

Φύλλα² στον άνεμο

(1955-1960)

ΤΡΑΓΟΥΔΙ

Στις βλεφαρίδες μας επάνω σήμαντρα
κι η τελευταία των λέξεων.

Κι εγώ μες στους αγρούς των λέξεων
Ιππότης πάνω σε χωματένιο άλογο
Πνευμόνι μου η ποίηση και μάτια το βιβλίο.

Κι εγώ κάτω απ' τη φλούδα των λέξεων
Στις αστραφτερές όχθες του αφρού
Ποιητής που τραγούδησε κι ύστερα έσβησε
αφήνοντας ενώπιον των ποιητών
ετούτη τη φλεγόμενη ελεγεία
για τα πουλιά στις παρυφές του ουρανού.